

DOĞA VE İNSAN

1. Doğal Çevre (Ortam)

Doğal şartlara bağlı olarak meydana gelen olayların oluşturduğu ortamdır.

2. Beşerî Çevre (Ortam)

İnsanların doğal ortamdaki olanaklardan yararlanarak kendi ürettikleri ve oluşturdukları çevreye denir. İnsanın ihtiyaçlarını karşılamak için doğal ortamda yapmış olduğu yaşamsal aktivitelerin tümüneyse **beşerî olay** denir.

3. Coğrafi Ortam

Atmosfer, hidrosfer, litosfer ve biyosfer gibi birbirleriyle ilişkili olan doğal ortamlarla beşerî ortamın birlikte oluşturduğu ortamdır.

İNSAN-DOĞA ETKİLEŞİMİ

Canlı unsurlardan biri olan insan doğanın bir parçasıdır ve doğada meydana gelen her olgu ve süreçle sürekli etkileşim hâlinindedir. Coğrafya biliminin konusu da insan ve doğa arasındaki etkileşimdir. İnsan ve doğa etkileşimi; insanın doğaya bağımlı olması, doğaya adapte olması ve doğayı değiştirmesi şeklinde gerçekleşir.

İnsanın Doğayı Değiştirmesi

- ▶ Süveyş Kanalı'nın yapılması
- ▶ Bataklıkların kurutulmasıyla tarım arazisine dönüştürülmesi
- ▶ Rüzgâr santrallerinin kurulması

İnsanın Doğaya Adapte Olması

- ▶ Tarlaların nadasa bırakılması
- ▶ Karadeniz'de evlerin ahşaptan yapılması
- ▶ Erzurum-Kars çevresinde büyükbaş hayvancılığın yapılması

Doğanın Doğaya etkisi

- ▶ Akarsuların vadi, dev kazanı gibi şekiller oluşturması
- ▶ Deprem ve volkanizma sonrasında tsunaminin oluşması

COĞRAFYA BİLİMİNİN BÖLÜMLENMESİ

1. Coğrafya

Yeryüzünü, yeryüzündeki olayların oluşumunu, dağılışını, insanların faaliyetlerini, insan ve doğa arasındaki etkileşimi inceleyen ve açıklayan bilimdir.

Coğrafyanın Konusu

Yeryüzünde meydana gelen her türlü olayın;

- nasıl oluştuğu,
- nerede oluştuğu,
- ne zaman olduğu,
- dağılışı

Coğrafyanın İlkeleri

- Dağılış ilkesi
- Nedensellik ilkesi
- Karşılıklı ilgi (bağlantı) ilkesi

coğrafya biliminin konusunu oluşturur.

Dağılış ilkesi: Olayların yeryüzünde dağılışını ifade eden, coğrafyayı diğer bilimlerden ayıran ilkedir. "Nerede?" sorusunun cevabını verir. İğne yapraklı ormanların Dünya üzerindeki yayılış alanı dağılış ilkesinin kapsamındadır.

Nedensellik ilkesi: Olayların neden-sonuç ilişkilerine bağlı olarak açıklanmasıdır. Kasırganın oluşma nedenleri ve yol açtığı sonuçların açıklanması gibi.

Bağlantı ilkesi: Coğrafi olaylar incelenirken aralarındaki bağlantı göz önünde bulundurulmalıdır. Karadeniz'de dağların denize paralel uzanması ile kıyı ve iç kesimler arasındaki yağışların farklı olmasındaki bağlantılar gibi.

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ VE COĞRAFYAYA YARDIMCI BİLİMLER

Fiziki Coğrafya

Biyocoğrafya

(Canlılar Coğrafyası)

- Biyoloji (Canlılar bilimi)
- Botanik (Bitki bilimi)
- Zooloji (Hayvan bilimi)

Jeomorfoloji

(Yer Şekilleri Bilimi)

- Jeoloji (Yer bilimi)
- Jeofizik (Yer fiziği)
- Petrografi (Taş bilimi)
- Pedoloji (Toprak bilimi)

Klimatoloji

(İklim Bilimi)

- Meteoroloji
- (Hava olayları)
- Fizik

Hidrografiya

(Sular Coğrafyası)

- Hidroloji (Su bilimi)
- Limnoloji (Göl bilimi)
- Oseonografiya (Okyanus bilimi)
- Potamoloji (Akarsu bilimi)
- Hidrojeoloji (Yer altı suları bilimi)

Kartografiya

(Harita Bilimi)

- Matematik
- Geometri
- Astronomi

Beşerî Coğrafya

- Nüfus Coğrafyası
- Yerleşme Coğrafyası
- Tarım Coğrafyası
- Sanayi Coğrafyası
- Ulaşım Coğrafyası
- Turizm Coğrafyası
- Siyasi Coğrafya
- Enerji Coğrafyası

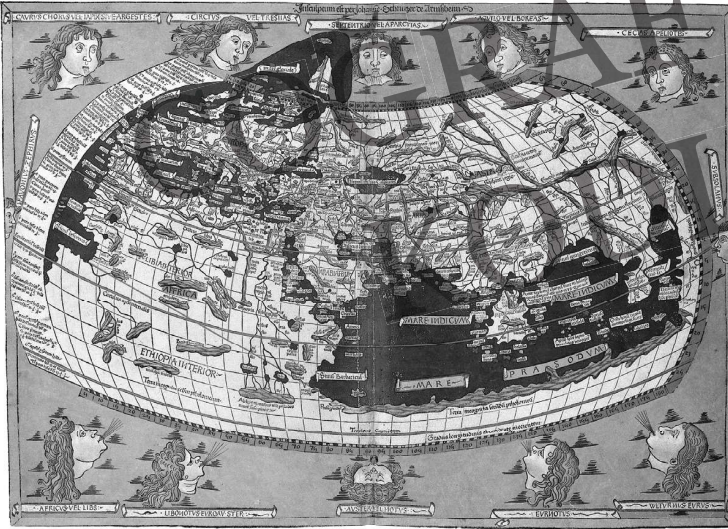
COĞRAFYA BİLİMİNİN ÖNEMİ

- ▶ Coğrafya, insanların çevresindeki olayların sebeplerini ve sonuçlarını kavramalarını ve bu olayların yaşamlarına etkilerini öğrenmelerini sağlar.
- ▶ Coğrafya, doğal ve beşerî süreçlerin kendi içindeki işleyişleri ile birbirlerini nasıl etkilediklerini ve bu işleyişin zaman içerisindeki değişimin anlaşılmasını sağlar.
- ▶ Coğrafya, insanın doğal kaynakların bir sınırı olduğunu anlamasını ve insanda tasarruf bilincinin oluşmasını sağlar.
- ▶ Coğrafya, insanlarda ekonomi bilincinin oluşmasını sağlar.
- ▶ Doğal afetlere karşı daha hazırlıklı ve bilinçli olunmasını sağlar.
- ▶ Coğrafya, fiziksel çevre ile toplum arasındaki ilişkileri ilgilendiren konularda doğru kararlar verebilme konusunda insana yardımcı olur.
- ▶ Coğrafya bilgisine sahip olmak, toplumlar için çok önemlidir. Örneğin, Anadolu'nun coğrafi konum avantajlarını iyi kullanan Türk milleti, bölgede çok güçlü devletler kurmuştur.

COĞRAFYA BİLİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

İlk Çağ'da Coğrafya

İlk coğrafi düşünürler Mezopotamya, Mısır ve Doğu Akdeniz Havzası'nda yaşamıştır. İlk çağda coğrafya basit gözlemler ve tasvirler çevresinde şekillenmiştir.

Batlamyus'un Haritası

Batlamyus: Coğrafya Kılavuzu eserini yazmıştır. Matematiksel coğrafyanın kurucusu olarak kabul edilir.

Strabon: Amasyalı Strabon olarak da anılır. Geographika adlı 17 ciltlik eseri yazmıştır.

Aristoteles: Doğal kaynaklar ile devletlerin gelişimi ilişkisine değinmiştir.

Tales: Dünya'nın şekli ve yapısı ile ilgili fikirler öne sürmüştür.

Heredot: İnsan-çevre ilişkilerine değinmiştir.

Eratosthenes: Coğrafyanın isim babasıdır.

Orta Çağ'da Coğrafya

Avrupa'da kilisenin baskısıyla bilim gerileme dönemine girmiştir. Bu dönemde bilimsel çalışmalara İslam dünyası öncülük etmiştir.

Kaşgarlı Mahmut: Divânu Lugâti't-Türk adlı eserinde Orta Asya'nın coğrafi özelliklerinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda eserde Türklerin yaşadığı bölgeleri gösteren harita vardır.

El-Biruni: Kanun el Maksudi

El-Harezmi: Kitap Suret el Arz

İdrisi: Kitab-ür-Rüşandi

İbn Batuta: Seyahatname

İbn Haldun: Mukaddime

Yeni Çağ'da Coğrafya

Avrupa'da yaşanan Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisiyle coğrafya alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. **Coğrafi Keşifler**'in yapıldığı dönemdir.

Bartelmi Diyaz: Ümit Burnu'nu keşfetti.

Kristof Kolomb: Amerika'nın keşfini gerçekleştirdi.

Vasko Dö Gama: Hindistan'a deniz yolu üzerinden ulaştı.

Kâtip Çelebi: *Cihannüma* adlı eserini yazdı.

Evlıya Çelebi: *Seyahatname* adlı eserini yazdı.

Piri Reis: *Kitab-ı Bahriye* adlı eserini yazdı.

Yakın Çağ'da Coğrafya

- Modern coğrafyanın temelleri bu dönemde atılmıştır.
- Alman coğrafyacılar döneme öncülük etmiştir.
- Coğrafyanın metodolojisi bu dönemde oluşmuştur.
- Coğrafyanın konuları ve bölümleri şimdiki şeklini almıştır.
- Seyahatler bilimsel amaçlı yapılmaya başlanmıştır.

Alexander Von Humbelt

Fiziki coğrafyanın kurucusudur.

Eseri: *Cosmos*

Karl Ritter

Beşerî coğrafyanın kurucusudur.

Eseri: *Erdkunde*

COĞRAFYANIN KODLARI

Yeni Dünya

Kristof Kolomb, İspanya'nın maddi desteğiyle beraber yeni ticaret yolları bulmak için 1492 yılında deniz seferleri yapmaya başladı ve yanlışlıkla Amerika Kıtası'na ulaştı. Buranın yeni bir kıta olduğunu bilmeden Karayip Adaları'na birkaç sefer daha yaptı. Sonraki yıllarda Amerika'nın yeni bir kıta olduğu fark edildi ve Avrupalı devletler "Yeni Dünya" denilen bu kıtanın zenginliklerini eski dünyaya taşıdılar. Aynı zamanda Avrupalı devletler kitlesel göçler yaparak Amerika Kıtası'nda koloniler kurdular. Yeni dünyanın keşfiyle beraber eski dünya insanları hiç görmedikleri ürünlerle tanışma fırsatı bulmuştur. Bu ürünlerden bazıları patates, turp, domates ve mısırdır.

